

Energy and Economic Adjustment

Efter ett turbulent årtionde med kraftiga prisstegringar på olja och en uppslitande kärnkraftsdebatt har den värsta upphetsningen kring energifrågorna åtminstone lagt sig för stunden. I detta läge borde det finnas förutsättningar för en konstruktiv debatt om energipolitikens långsiktiga uppläggning, baserad på de gångna årens nationella och internationella erfarenheter. Förhoppningsvis skulle vi härigenom i framtiden kunna besparas improviserade — och oftast dyrbara — lösningar på plötsligt uppdykande försörjningskriser.

Det s k KRAN-projektet som under flera år bedrivits vid Industriens Utredningsinstitut (IUI) och Ekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm (EFI) ger ett mycket välkommet bidrag i den riktningen. Från detta i energisammanhang mycket omfattande och kvalificerade forskningsarbete föreligger sedan tidigare olika delrapporter vilka nu följts upp med en sammanfattningsvolym där tonvikten har lagts på de energipolitiska implikationerna av arbetet, *Energy and Economic Adjustment*, (IUI, 1983, 247 s, 250 kr) författad av Lars Bergman, Karl-Göran Mäler, Tomas Nordström och Bengt-Christer Ysander. Rapporten består av två skilda uppsatser med i huvudsak gemensam problemställning men med inte obetydliga skillnader vad beträffar analysmodell.

Författarna diskuterar inledningsvis ganska översiktligt argumenten för risken för framtida prischocker på olja. Dagens lugnare förhållande på oljemarknaden betraktas som en avmattningsfas i ett cykliskt förlopp som sannolikt följs av kraftigt stigande oljepris inom en inte alltför avlägsen tidsrymd. I rapporten har en 60 procents prisstegring på olja år 1991 använts som åskådningsexempel. För en liten och öppen ekonomi som den svenska med ett högt beroende av importerad energi ställer sådana prischocker stora krav på anpassning för att välfärdsförlusterna skall kunna begränsas. En viktig utgångspunkt i rapporten är att det inte är ökade oljepriser i sig som är problemet utan variationerna och osäkerheten kring den långsiktiga trenden.

I en perfekt ekonomi med fullständig rörlighet på alla marknader skulle den nödvändiga anpassningen kunna ske relativt smärtfritt men som erfarenheterna visat finns det betydande trögheter inbyggda i ekonomin. I rapporten skiljer man på tre olika former av hinder för en perfekt anpassning. Det finns en teknisk inflexibilitet i kapitalutrustningen som gör att en anpassning till ändrade relativpriser endast kan ske till stora kostnader och med lång tidseftersläpning. Erfarenheterna från 70-talet har emellertid också visat på betydande trögheter utanför energisektorn vilket vi kunnat avläsa i en tilltagande infla-

tion och ökad arbetslöshet. Resultaten från rapporten pekar på att de senare problemen har större betydelse för ekonomins anpassningsförmåga än förekomsten av teknisk inflexibilitet.

Ett tredje område som analyseras är de institutionella trögheterna i det politiska systemet som förhindrar en effektiv politik. Svårigheterna att föra en framgångsrik stabiliseringspolitik har bl a berott på att politikerna inte har förmått att hantera starka sektorintressen vilket lett till ett utspjutt kompensationsstänkande.

På basis av sin analys av ekonomins bristande funktionssätt diskuterar författarna lämpligheten av att på förhand vidta åtgärder som minskar konsekvenserna av en framtida prischock på olja. Mot en passiv energipolitik ställs i första hand en ökad beskattning på olja som i förtid ställer om ekonomin till den framtida högre prisnivån. När priserna stiger under krisen lyfts skatten av så att konsumentpriserna får en mer jämn utveckling. Med tanke på den centrala roll som löneanpassningen har i rapporten kunde det även ha varit naturligt med en diskussion om effekterna av en flexibel lönebeskattning i syfte att motverka de höjda energikostnaderna för näringslivet.

För att komma till en sammanvägd slutsats beträffande ändamålsenligheten av en höjd oljebeskattning behöver man uppskatta de därmed förenade kostnaderna och intäkterna liksom sannolikheten för att prishöjningen skall komma till stånd dvs ett vanligt försäkringsresonemang. I Bergman-Mälers uppsats blir just riskfrågan viktig eftersom kostnaderna för en höjd beskattning är betydande samtidigt som värdet av den i händelse av en kris är begränsad. Med detta resultat som utgångspunkt krävs det att prischocken kommer snart. Härav drar författarna slutsatsen att osäkerheten om prisutvecklingen bättre möts med en flexibel kapitalutrustning även om det sker till priset av vissa effektivitetsförluster. I

Nordström-Ysanders studie kommer man däremot till ett annat resultat. Kostnaderna för en successivt höjd beskattning skulle inte bli särskilt stora om prishöjningen uteblev medan vinsterna däremot vore betydande i händelse av en kraftig oljeprishöjning.

Budskapet är sålunda inte entydigt och rapporten skulle ha vunnit i klarhet om man i dess inledande del hade ägnat mer tid åt att integrera resultaten från de båda delstudierna. Rapportens resultat i detta avseende gör inte politikerna mycket klokare, även om de skulle kunna ena sig om riskerna för en framtida prischock vilket i sig är en nog så intrikat fråga. En annan faktor som har betydelse för tolkningen av rapporten gäller om politikerna kan bedömas ha lärt sig läxan från 70-talet. Om så inte är fallet, pekar resultaten på att en passiv energipolitik kan vara att föredra framför en mer interventionistisk sådan. Det är nog ett svårsmält budskap för politiker som är vana att tro att de kan styra allt till det bästa.

En fråga som inte närmare behandlas i rapporten men som i dagens oljemarknadsläge förefaller väl så relevant är vad vi skall göra om vi får ett prisfall på olja. Bör vi slå vakt om uppnådda resultat beträffande oljeersättning eller låta fallande priser slå igenom i konsumentleden med fördelaktiga effekter på inflation och köpkraft? Avgörande för ett ställningstagande i denna fråga blir vad som sker i omvärlden. Samordningen av stabiliseringspolitiken har inte varit särskilt stor under 70-talet och inte mycket talar heller för att så skulle bli fallet under en period av fallande oljepriser. En från omvärlden avvikande högre prisnivå skulle medföra ytterligare bekymmer för svensk exportindustri. Det tål nog att tänka på vilket utrymme som egentligen finns för en självständig energipolitik i ett litet land som Sverige.

Byråchef *Christer Öhman*
Statens Energiverk